

POLITICKÁ A
SOCIOEKONOMICKÁ
GEOGRAFIE

6. přednáška
(verze na web)

POLITICKÁ A
SOCIOEKONOMICKÁ
GEOGRAFIE

Státní moc
Organizace státní moci

Státní moc

- ❑ existence státní moci je nutná k tomu, aby stát mohl plnit své funkce vzhledem k obyvatelstvu
- ❑ nositeli státní moci jsou **státní orgány**, tj. zákonem vytvořené subjekty mající právo jednat jménem státu
- ❑ vedle nich jsou ve státě i specifické složky plnící zvláštní úkoly (policie, armáda)

Státní moc má 3 složky:

- moc **ZÁKONODÁRNÁ**
- moc **VÝKONNÁ**
- moc **SOUDNÍ**

- V demokratických zemích jsou odděleny (zajišťují je rozdílné *státní orgány*) a vzájemně se kontrolují

Zákonodárná moc:

- Zákonodárnou moc představuje parlament
- Zákonodárná moc obecně určuje pravidla vztahů mezi obyvateli státu (zákony), státní rozpočet a schvaluje mezinárodní smlouvy

švédský parlament

Společné znaky parlamentů

- **Kolegiální charakter** – neexistuje hierarchická stavba (všichni poslanci mají jeden hlas, rozhoduje se kolektivně)
- **Je volen přímo** (u dvoukomorových parlamentů vždy dolní komora) – bez splnění této podmínky není možné jakékoliv shromáždění považovat za parlament (např. jmenované „parlamenty“ po státních převratech)
- Má **celostátní** působnost
- Mají vždy **určité základní pravomoci** (pravomoc přijímat zákony a státní rozpočet)

Parlamenty jednokomorové a dvoukomorové

- Může být jednokomorový nebo dvoukomorový
- Může být volený nebo jmenovaný (event. částečně volený a částečně jmenovaný)

Parlamenty jednokomorové a dvoukomorové

- **Jednokomorový parlament** – všichni poslanci tvoří jeden sbor
- **Dvoukomorový parlament** – parlament tvoří dva sbory, které se liší pravomocemi a někdy i způsobem vytvoření (horní komora nemusí být volena – jmenování, dědičné členství apod.)
 - **Dolní komora** – volena přímo, zastupuje obyvatelstvo státu jako celek
 - **Horní komora** – několik možností (viz dále)

Funkce horní komory parlamentu

- Reprezentace zájmů členských států federací (v těchto případech paritní zastoupení členů federace – např. Senát v USA)
- Reprezentace zájmů územních jednotek + zákonodárný korektiv dolní komory v decentralizovaných státech (Francie – Senát tvoří zástupci zastupitelstev departementů a obecních rad, Itálie – Senát volen v krajích, Španělsko – Senát částečně volen regiony)
- Zákonodárný korektiv dolní komory (a konzervativní stabilizátor politického života) (Británie, ČR)
- Výjimečně vnášení lobbistických zájmů do parlamentu (Irsko, Slovinsko – horní komory volí zájmové a oborové korporace, jejich pravomoci jsou ale velmi slabé)

Výkonná moc:

- výkonnou moc představuje zejména **hlava státu** a **vláda** (případně s předsedou)
- **hlava státu** (jednotlivec nebo kolektiv) zejména zastupuje stát navenek (podpisy smluv, pověřování diplomatických zástupců apod.), jeho pravomoci ve vztahu k vnitrostátním záležitostem závisí na typu státu (Japonsko: 0 %, Bělorusko: 99 %)
- **vláda** (rada ministrů, kabinet ...) je zpravidla kolektivní orgán, způsob jmenování a kontroly závisí na typu státu

Soudní moc:

- soudní moc má dva hlavní úkoly:
 - rozhoduje v oblasti občanskoprávních, rodinných a pracovních vztahů a v záležitostech trestných činů
 - kontroluje činnost ostatních státních orgánů a interpretuje zákony
- zpravidla mají hierarchickou strukturu

POLITICKÁ A SOCIOEKONOMICKÁ GEOGRAFIE

Státní moc
Efektivita státní moci

Efektivita státní moci

- V praxi nejsou všechny složky státní moci stejně efektivní
- „míra“ efektivity je značně rozdílná podle místních specifik
- Hrubou představu o míře, s jakou státní moc kontroluje a ovlivňuje dění ve státě, může poskytnout *Failed States Index (FSI)*

Definice

- Jako **failed state** se označuje stát, jehož ústřední vláda je tak slabá nebo neefektivní, že její faktická moc je na většině státního území velmi malá nebo žádná
- Není ale určena přesná „míra“:
 - jak velký podíl na rozloze musí mít oblasti mimo faktickou kontrolu?
 - jak přesně určit „velmi malou“ faktickou moc – resp. jak poznat, že na části území už nemá ústřední vláda monopol na legitimní užití násilí při regulaci společenských vztahů?

Failed States Index

- Index byl navržen organizací **Fund for Peace** v roce 2005 a je pravidelně publikován v časopise **Foreign Policy**
- Vypočítáván je jen pro členské státy OSN
- Vychází z 12 indikátorů, každý z nich je hodnocen 0–10 body (0 nejnižší a 10 nejvyšší míra zranitelnosti)
 - 4 indikátory jsou sociální
 - 2 ekonomické
 - 6 indikátorů je politických
- součet dosahuje hodnot 0–120 bodů (0 absolutně funkční stát, 120 absolutně nefunkční)

Failed States Index

□ stupně:

- nad 90 bodů: státy **vysoce ohrožené** (alert)
- 60–90 bodů: státy **ohrožené** (warning)
- 30–60 bodů: státy **málo ohrožené** (moderate)
- do 30 bodů: státy **neohrožené** (sustainable)

Indikátory sociální

□ demografické tlaky

- např. vysoký počet nebo hustota obyvatel ve vztahu k dostupným zdrojům

□ masivní pohyb uprchlíků nebo vnitřně vysídlených osob

- např. přesídlování velkých skupin obyvatel následkem násilí nebo jeho hrozby, represí, nedostatku potravin, pitné vody, chorob, majetkových vztahů v zemědělství

□ kolektivní nepřátelství, revanšismus, paranoia

- např. založené na skutečné nebo domnělé nespravedlnosti v současnosti nebo (i ve velmi vzdálené) minulosti, nepotrestaném násilí vůči určité sociální, etnické, kulturní nebo politické skupině obyvatelstva

□ stabilní a trvalý odchod obyvatelstva

- např. odchod profesionálů, intelektuálů, elit (brain drain), politických disidentů, dobrovolné vystěhovalectví příslušníků střední třídy, růst exilových skupin

Indikátory ekonomické

□ ekonomická nerovnost skupin obyvatelstva

- např. skutečná nebo domnělá ekonomická nerovnost skupin obyvatelstva definovaných jinak než sociálně (jazyk, rasa, náboženství, původ) projevující se v jejich přístupu ke vzdělání, zaměstnání, pracovním příležitostem, sociálním službám, výskytům a mírou chudoby, kojenecké úmrtnosti, apod.

□ prudký ekonomický pokles

- např. zchudnutí společnosti jako celku (projevující se na průměrném příjmu, HDP, míře zadlužení, kojenecké úmrtnosti), náhlé snížení ceny důležité exportní komodity, snížení zahraničních investic, zhroutilí nebo znehodnocení měny, růst šedé ekonomiky, obchodu s drogami, únik kapitálu, neschopnost státu zajišťovat platy státních zaměstnanců a armády, případně penzi

Indikátory politické

- **kriminalizace a delegitimace státu**
 - např. korupce nebo netransparentní podnikání vládnoucích elit, ztráta důvěry
- **zhoršení veřejných služeb**
 - např. selhání státu jako ochránce obyvatelstva před kriminalitou a terorizmem, případně jako poskytovatele základních služeb
- **nerespektování lidských práv**
 - např. autoritářská, diktátorská nebo vojenská vláda, která ruší nebo zmanipulovává demokratické instituce a procesy, politicky (nikoliv kriminálně) inspirované násilí proti civilistům, političtí vězni
- **bezpečnostní aparát jako „stát ve státě“**
 - např. existence polovojenských jednotek podřízených elitám, politickým stranám nebo jiným skupinám, které operují bez kontroly státu (a beztrestně)
- **frakcionalizace elit**
 - např. rozdělení vládnoucích elit a státních institucí na základě skupinových znaků (kulturních, etnických, rasových apod.), nacionalistická rétorika elit
- **intervence cizích států, vnější faktory**
 - např. zásah cizích armád, závislost na zahraniční pomoci

Nejvyšší FSI (2008)

	stát	body
1.	Somálsko	114,2
2.	Súdán	113,0
3.	Zimbabwe	112,5
4.	Čad	110,9
5.	Irák	110,6
6.	Kongo (Kinshasa)	106,7
7.	Afghánistán	105,4
8.	Côte d'Ivoire	104,6
9.	Pákistán	103,8
10.	Středoafriická republika	103,7

Nejnižší FSI (2008)

	stát	body
168.	Rakousko	25,9
169.	Austrálie	24,6
170.	Dánsko	21,5
171.	Nový Zéland	21,4
172.	Island	20,9
173.	Švýcarsko	20,3
174.	Irsko	19,9
175.	Švédsko	19,8
176.	Finsko	18,4
177.	Norsko	16,8

... a ČR

149.	Česká republika	42,1
------	-----------------	------

FSI v roce 2005

FSI v roce 2006

FSI v roce 2007

■ vysoce ohrožené
■ ohrožené
■ málo ohrožené
■ neohrožené
■ neklasifikované / závislá území

FSI v roce 2008

■ vysoce ohrožené
■ ohrožené
■ málo ohrožené
■ neohrožené
■ neklasifikované / závislá území

POLITICKÁ A SOCIOEKONOMICKÁ GEOGRAFIE

Státní moc
Formy státu
(formální typologie)

Formy státu

- ❑ Určují se podle toho, jak je organizována státní moc, resp. jak jsou uspořádány vztahy mezi jednotlivými složkami státní moci
- ❑ Nejčastěji se státy člení podle způsobu, jakým získává hlava státu svůj úřad na **monarchie** a **republiky**
- ❑ Rozšířené je i členění podle vnitřní organizace na státy **unitární** a **složené**
- ❑ Formu státu určuje zpravidla ústava

Monarchie

- ❑ Hlavou státu je monarcha (král, císař, kníže, velkovévoda ...), který zpravidla svůj úřad dědí
- ❑ Délka funkčního období hlavy státu zpravidla není omezena

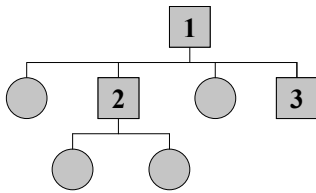
Monarchie se dělí na:

- ❑ Dědičné
- ❑ Volební (méně častý případ, dnes pouze Vatikán, Malajsie a Spojené arabské emiráty, historicky např. Svatá říše římská národa německého, Polsko ale i Čechy – formálně do roku 1627)

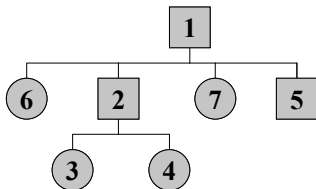
Různé způsoby „dědění“ trůnu:

- ▣ PRIMOGENITURA (trůn dědí nejblížeší potomek, zpravidla syn, v Evropě)
- ▣ Trůn dědí (věkem) nejstarší člen rodu (už se nepoužívá)
- ▣ Trůn dědí osoba z vládnoucího rodu podle výběru předchozího monarchy, ne ale nutně nejblížeší potomek (muslimské monarchie)

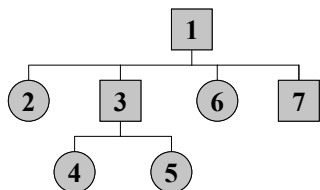
System uplatňovaný v SŘŘNN:

System uplatňovaný v Británii:

System uplatňovaný ve Švédsku:

Formy monarchií

I. ČLENĚNÍ:

- ▣ ABSOLUTNÍ
- ▣ KONSTITUČNÍ

II. ČLENĚNÍ

- ▣ ABSOLUTNÍ
- ▣ KONSTITUČNÍ
- ▣ PARLAMENTNÍ

Republika

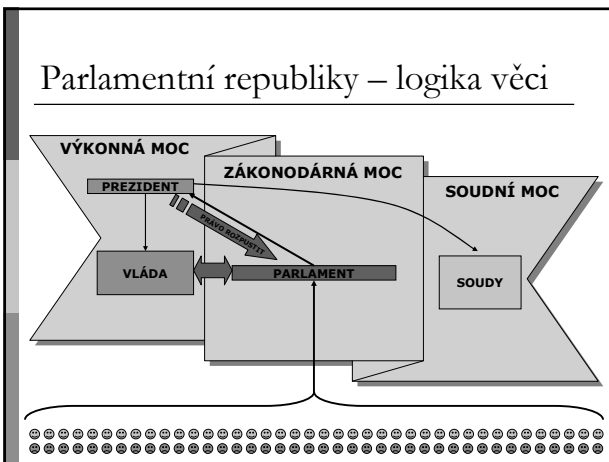
- ▣ Hlava státu je do své funkce volena
- ▣ Její funkční období je zpravidla omezeno (nejčastěji 4-5 let)
- ▣ Titul hlavy státu je nejčastěji „prezident“ (existují ale i jiné varianty)

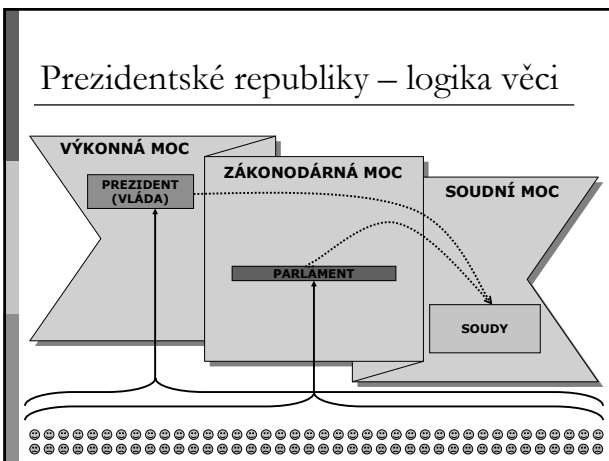
Formy republik:

- ▣ Parlamentní republiky
- ▣ Prezidentské republiky
- ▣ Parlamentně prezidentské republiky

Parlamentní republiky – logika věci

Prezidentské republiky – logika věci

Hlavní rozdíly

	PREZIDENTA VOLÍ	PŘEDSEDA VLÁDY	VLÁDA ODPOVÍDÁ	PRÁVO PREZIDENTA ROZPUSTIT PARLAMENT
PARLAMENTNÍ	parlament	ANO	parlamentu	ANO
PREZIDENT-SKÁ	občané	NE	prezidentovi	NE
PARL. - PREZ.	občané	ANO	oběma	ANO

POLITICKÁ A SOCIOEKONOMICKÁ GEOGRAFIE

Státní moc
Formy státu
(ideologické typologie)

Stále platné Aristotelovo třídění forem státu

- Aristoteles (384–322 př. n. l.) v knize politika vymezil základní formy státu podle formy vlády:
- 3 „správné“ formy:
 - **Monarchie** (Μοναρχία) – panství jednotlivce, který sleduje prospěch celku
 - **Aristokracie** (ἀριστοκρατία) – „panství nejlepších“, tj. vybrané menšiny
 - **Demokracie** (δημοκρατία) – „panství lidu“, tj. většiny*
- 3 „zvrhlé“ formy:
 - **Tyranie** – panství jednotlivce, který sleduje jen vlastní prospěch
 - **Oligarchie** (ὀλιγαρχία) – „panství několika“, tj. bohatých k jejich prospěchu
 - **Ochlokracie** (οχλοκρατία) – „panství lůzy“, tj. zvláště chudých*

* Aristoteles ale označoval vládu většiny pojmem **politeia** a zvláště chudých jako **demokracii** (upraveno v souladu s dnešním chápáním těchto pojmů)

Někdy se uvádí i 4. typ ...

□ **Ideokracie** (zpravidla ve formě **teokracie**):

- formálně neexistuje lidská vrchnost, nejvyšší moc má bůh nebo nadlidská duchovní bytost / idea oproštěná od slabostí lidské povahy
- v praxi v tomto případě mají moc osoby (osoba) oprávněné interpretovat boží vůli / hlavní ideu
- podle povahy tohoto sboru se může jednat o období kterékoliv ze 3 „správných“ i 3 „zvrhlých“ forem státu
- některé znaky ideokracie má komunismus (neměnná dokonalá idea a úzká skupina osob oprávněných ideu interpretovat)

Stát

demokratický x autoritativní x totalitní

- **Demokracie** – to si do jisté míry umíme představit
- **Autoritářství** – vládne vůdce nebo malá skupina vůdců bez využívání vůdčí ideologie, moc vůdce není nejasně vymezena a je připuštěn omezený politický pluralismus, v omezené míře (nebo v některých aspektech veřejného života) je možná svobodná existence subjektů, které jsou nezávislé na politické moci (např. církve, vysoké školy), občanům není vnučována žádná ideologie, není vytvořen systém jediné politické strany, která by splývala se státem
- **Totalita** – vládne vůdce nebo malá skupina vůdců zpravidla s využitím vůdčí ideologie, moc vůdce je jasně vymezena (de facto absolutní, formálně ale může být omezená), není připuštěn ani omezený politický pluralismus, veškeré veřejné aktivity jsou pod kontrolou vedení státu, občanům je „státní“ ideologie vnučována, zpravidla je vytvořen systém jediné politické strany, která splývá se státem (případně má jedna z politických stran formálně zaručenu „vedoucí úlohu“)

Lze měřit míru demokracie?

- V praxi je obtížné některé státy zařadit do kategorií „demokratický“, „autoritářský“ nebo „totalitní“
- Nejasná je zejména hranice autoritářský / totalitní, neexistuje např. shoda, jestli komunistické země východního bloku byly celou dobu své existence totalitní (např. Československo v 60. letech, nebo Polsko, kde byla církev vždy nezávislá na státní moci)
- Nejuznávanějším ukazatelem je pravděpodobně míra svobody, kterou zveřejňuje každoročně organizace Freedom House

Míra svobody podle
zprávy Freedom House
(povinné pro studenty MRS a RG,
informativní pro učitelské studium)

Freedom in the World

- Zpráva vydávaná každoročně organizací Freedom House
- provádí evaluaci států podle stavu a míry dodržování lidských a občanských práv v praxi
- nehodnotí se „teoretická“ míra práv daná zákony, ale skutečná praxe
- propracovaná metodika
- výhoda: zpráva je publikována pravidelně od roku 1972, je proto možné zachytit dlouhodobé trendy (metodika se průběžně modifikuje, data z rozdílných let jsou však srovnatelná)
- nevýhoda: podobně jako ostatní indexy jisté zploštění problematiky na jediný číselný údaj, značný rozptyl uvnitř jednotlivých kategorií, „potřežené“ státy kritizují finanční napojení Freedom House na americkou vládu

Freedom House

- NGO v USA, výzkumná instituce a think tank založený 1941 s cílem „šít svobodu ve světě“, sídlí ve Washingtonu, činnost financuje značnou měrou americká vláda
- www.freedomhouse.org
- pravidelné přehledy stavu dodržování politických práv vydává organizace už od 50. let:
 - původně pod názvem **Balance Sheet of Freedom**,
 - v roce 1972 upravena koncepce i název na **The Comparative Study of Freedom**, v této studii už bylo provedeno numerické hodnocení míry svobod a kategorizace 151 států a 45 teritorií států na svobodné, částečně svobodné a nesvobodné
 - tyto údaje byly poté každoročně aktualizovány v časopise Freedom at Issue (později změněn název na Freedom Review) a
 - později každoročně v knižní podobě pod názvem **Freedom in the World** (v roce 2008 bylo sledováno 193 států a 15 dalších vybraných území)
- zprávy obsahují číselné ohodnocení míry svobody a rozsáhlé důvodové zprávy ke každému teritoriu

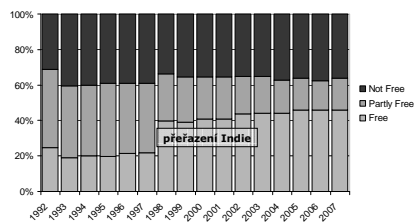
Metodologie

- každý aspekt je hodnocen 0–4 body (0 nejméně a 4 nejvíce svobody)
- politická práva tak mohou být ohodnocena 0–40 body.
občanské svobody 0–60 body
- **součet se pak převádí na konečný počet bodů stupnice 1–7:**

Politická práva body	sedmibodová stupnice	Občanské svobody body	sedmibodová stupnice
36–40	1	53–60	1
30–35	2	44–52	2
24–29	3	35–43	3
18–23	4	26–34	4
12–17	5	17–25	5
6–11	6	8–16	6
0–5	7	0–7	7

Trendy

- zpráva z roku 2008 (stav 2007)
(193 států / 6,6 mld. lidí)
 - 90 svobodných států (3,0 mld. – 46 % populace)
 - 60 částečně svobodných států (1,2 mld. – 18 % populace)
 - 43 nesvobodných států (2,4 mld. – 36 % populace)

Mapa svobody

FREEDOM HOUSE

Map of Freedom 2008

Politická práva – rekordy (2008)

	stát	body (40bodová škála)
1.	Barma	-2
	Severní Korea	0
2.	Somálsko	0
	Turkmenistán	0
	Uzbekistán	0
	Kuba	1
	Laos	1
6.	Lybie	1
	Rovníková Guinea	1
	Sýrie	1

Politická práva – rekordy (2008)

- maximum (40 bodů) mají: Barbados, Dánsko, Finsko, Island, Kanada, Lichtenštejnsko, Lucembursko, Nizozemsko, Norsko, Portugalsko, Rakousko, San Marino, Spojené království, Švédsko
- ČR byla evaluována 38 body

Občanské svobody – rekordy (2008)

	stát	body (60bodová škála)
1.	Severní Korea	2
	Somálsko	3
2.	Uzbekistán	3
	Barma	5
4.	Turkmenistán	5
6.	Kuba	6
	Lybie	7
7.	Súdán	7
9.	Sýrie	8
10.	R. Guinea, S. Arábie, Zimbabwe	9

Občanské svobody – rekordy (2008)

- maximum (60 bodů) mají: Finsko, Island, Lichtenštejnsko, Lucembursko, Norsko, San Marino, Švédsko
- ČR byla evaluována 57 body

Mezi politickými právy a osobními svobodami je značná korelace ...

- většinou je hodnocení politických práv a osobních svobod obdobné
- Jsou ale výjimky – např.:
 - Brunej, Fidži, Hongkong, Tonga (↓ politická práva, ↑ občanské svobody)
 - Čína, Vietnam, Západní Sahara (v těchto případech ↓ ↓ politická práva, ↓ občanské svobody)
 - Thajsko (↓ politická práva, ■ občanské svobody)

POLITICKÁ A SOCIOEKONOMICKÁ GEOGRAFIE

Státní moc
Volby

Volby

□ Definice:

... **ustavení orgánu určitého společenství lidí cestou hlasování stanovené většiny k volbě oprávněných subjektů**

Volby

- Nejčastější způsob výběru vhodných osob do rozhodovacích a řídicích orgánů států
 - Tradičně způsob obsazování **parlamentů, hlav státu v republikách a orgánů místní samosprávy**, spíše výjimečně vlád, soudních orgánů nebo panovníků
- Jejich prostřednictvím obyvatelstvo státu realizuje svoji svrchovanost / kontrolu nad rozhodovacími a řídicími orgány států a docíljuje toho, aby tyto orgány „prosazovaly cíle členů společnosti“
- V praxi volby „transformují“ vůli obyvatel užitím rozdílného volebního práva nebo volebního systému

... existují ale i jiné způsoby ustavování

- V závislosti na typu funkce nebo orgánu jsou v demokraciích plně akceptovatelné i:
 - **Jmenování**
 - **Zdělení** (poměrně neobvyklé)
 - **Určení losem** (pokud je při použití jiné metody situace bezvýhodná – např. rovnost hlasů při volbě – nebo se záměrně svěřuje rozhodnutí náhodě – losování předsedů ve volebních komisích)
 - Vítězství v **konkurzu**
... a další

Volby se rozlišují podle různých kritérií

podle „bezprostřednosti“ volby:

- **Přímé volby** – voliči dávají hlas bezprostředně kandidátům a rozhodují tak o jejich zvolení (typické pro volbu parlamentů, u dvoukomorových parlamentů zejména jejich dolní komory)
- **Nepřímé volby** – charakteristické je to, že otázku volby neřeší přímo občané, ale následně osoby, kterým dali svůj hlas – volitelé (např. volby prezidenta USA), poslanci (např. prezident ČR)

Volby se rozlišují podle různých kritérií

podle územního rozsahu:

- **všeobecné** – volí se např. celý zákonodárny sbor (u nás např. Poslanecká sněmovna)
- **dílčí** – volí se jen část zákonodárnyho sboru (u sborů, které se v pravidelných intervalech obměňují – např. v ČR Senát – senátoři se volí na 6 let, každé 2 roky se obměňuje třetina členů)
- **doplňovací** – volí se jen na uvolněná místa (např. rezignace nebo úmrtí poslance), případně na místa nově vytvořená (např. v roce 1924 proběhly doplňovací volby do československého parlamentu (zvoleného v roce 1920) na Podkarpatské Rusi – na tomto území se na rozdíl od zbytku státu v roce 1920 nevolilo)

Volby se rozlišují podle různých kritérií

podle periodicity:

- **řádné** – volí se po uplynutí funkčního období voleného orgánu, tj. v dříve předpokládaném termínu
- **mimořádné** – volí se dříve, než skončilo řádné funkční období voleného orgánu – např. po rozpuštění parlamentu, úmrtí nebo rezignaci volené osoby apod.

Volební právo a volební systém

□ Volební právo:

... kdo má právo se účastnit voleb

□ Volební systém:

...jakým způsobem se volby realizují a jak jsou „přepočítávány“ hlasy

Volební právo:

- všeobecné X omezené (některé skupiny obyvatel se nemají právo voleb účastnit – např. ženy)
- rovné X nerovné (voliči nemají stejný počet hlasů, resp. jejich hlasy nemají stejnou „hodnotu“)
- tajné X veřejné (voliči deklarují veřejně, koho volí – např. zvednutím ruky, prohlášením, podpisem apod.)
- povinné X dobrovolné

- V demokraciích je obvyklé všeobecné, rovné a tajné hlasování

Volební systém

Volební systém je **způsob, jakým jsou přidělovány kandidátům mandáty s ohledem na výsledek hlasování ve volbách**

- Většinové volební systémy
- Volební systém poměrného zastoupení
- Smíšené volební systémy

Většinový volební systém

- Vývojově starší typ, do konce 19. století jediný používaný volební systém

VOTE FOR ONE CANDIDATE ONLY	
1	<p>COTTIER Barbara Elizabeth Cottier, 11 Talbot Close, Spaxford, Yeovil, Somerset, BA22 7JH Conservative Party Candidate</p>
2	<p>GRAHAM Laura Alice-Mae Graham, The Coach House, Horntonilton House, Horntonilton, W. Devonian 1656E, Somerset, BA4 8JG Green Party</p>
3	<p>MAYER Theodor Mayer, Forty Acres Farm, South Bacton, Yeovil, Somerset, BA22 2LE Independent</p>
4	<p>WINCHILSEA Stoney Winchilsea, South Cadbury House, Nr. Yeovil, Somerset, BA22 7JH Liberal Democrat</p>

Hlasovací lístek: Spojené království

Většinový volební systém

- Území se rozdělí na tolik volebních obvodů, kolik má být obsazeno míst
- V každém volebním obvodu se volí jen 1 kandidát

VOTE FOR ONE CANDIDATE ONLY	
1	<p>COTTIER Barbara Elizabeth Cottier, 11 Talbot Close, Spaxford, Yeovil, Somerset, BA22 7JH Conservative Party Candidate</p>
2	<p>GRAHAM Laura Alice-Mae Graham, The Coach House, Horntonilton House, Horntonilton, W. Devonian 1656E, Somerset, BA4 8JG Green Party</p>
3	<p>MAYER Theodor Mayer, Forty Acres Farm, South Bacton, Yeovil, Somerset, BA22 2LE Independent</p>
4	<p>WINCHILSEA Stoney Winchilsea, South Cadbury House, Nr. Yeovil, Somerset, BA22 7JH Liberal Democrat</p>

Hlasovací lístek: Spojené království

Většinový volební systém

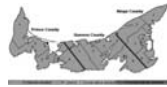
- Dává reálnou šanci na úspěch jen těm největším stranám, napomáhá k vytvoření systému dvou stran střídajících se u moci (viz např. USA, Británie)
- Výhody:
 - Volí se jednotlivci, voliči „znají svého poslance“
 - Zvolené parlamenty mívají jednodušší stranickou strukturu, snáze se sestavuje vláda
- Nevýhody:
 - Hlasy odevzdané pro jiného kandidáta, než který zvítězil, nemají žádný vliv na složení voleného tělesa, propadají
 - Menšínové politické proudy nemožou dostat zastoupení (v žádném obvodu nemají většinu)

Varianty:

- Systém relativní většiny
 - Ke zvolení stačí relativní většina hlasů, rozhodne se v prvním kole hlasování („vítěz bere vše“, např. USA, Británie)
- Systém absolutní většiny
 - Ke zvolení je potřebná více než polovina hlasů, pokud ji v prvním kole nikdo nezíská, rozhoduje se v druhém kole voleb mezi nejúspěšnějšími kandidáty kola prvního (např. Senát PCR)
- Systém kvalifikované většiny
 - Zcela výjimečný – ke zvolení se vyžaduje více než 50 % hlasů (např. italský Senát – do roku 1993 se vyžadovalo ke zvolení za senátora 65 % hlasů v jednomandátovém volebním obvodu)
- Systém alternativního hlasu – viz dále

Past většinového volebního systému

- vůle voličů může být v extrémních případech zcela deformována

- příklad:
volby parlamentu na Ostrově prince Edwarda v roce 1935:

strana	podíl hlasů (%)	počet mandátů
Liberal Party	58,0	30
Conservative Party	42,0	0

Systém alternativního hlasu

- Použit poprvé v Austrálii, proto též „**australský volební systém**“
- Volič může vedle svého jednoho hlasu označit i další kandidáty v pořadí, v jakém by preferoval jejich zvolení. Pokud první preference voličů nevedou u žádného kandidáta ke zisku absolutní většiny, postupným vyřazováním kandidátů s nejmenším počtem prvních, druhých atd. preferencí a přidělováním jejich hlasů kandidátům s druhou, třetí atd. preferencí je nakonec určen jeden kandidát, který získá potřebnou nadpoloviční většinu voličů
- Postupné přerozdělování hlasů – viz následující strany

Varianty

Podle toho, jestli volič může ovlivňovat pořadí kandidátů na volebních listinách se rozlišují:

- **Kandidátní listiny přísně vázané** – volič volí pouze listinu politické strany, pořadí kandidátů na ni nemůže ovlivnit
- **Kandidátní listiny vázané** – volič musí volit jednu z listin politických stran, může ale ovlivnit pořadí na kandidátní listině preferenčními hlasy (např. Poslanecká sněmovna ČR)
- **Volné kandidátní listiny** – volič volí přímo jednotlivé kandidáty na kandidátních listinách, může tak rozložit svůj hlas mezi kandidáty různých kandidátních listin (tzv. panašování) (takto např. obecní volby v ČR)

Kombinované volební systémy

- Kombinují většinový systém a systém poměrného zastoupení
- Nejčastěji je část poslanců volena jedním a část druhým systémem (např. v SRN)

Hlasovací lístek: Německo

K

□

□

Volební geografie (*Electoral Geography*)

- ❑ Relativně mladý a relativně samostatný podobor politické geografie
- ❑ První studie: 1913, plně se ale etablovala až v 60. letech
- ❑ Obecně se zabývá hlavně územní diferenciací volebního chování a jeho souvislostí s ostatními geografickými jevy
- ❑ Zkoumá zpravidla větší územní celky (proto hlavně parlamentní a prezidentské volby, referenda a plebiscity)

Co „lze vyzkoumat“?

3 hlavní témata volební geografie

- ❑ **Podmíněnosti hlasování** – snaží se zjistit podmíněnosti hlasování v partikulárních volbách nebo skupině voleb (statisticky srovnává rozložení volební podpory a jiných jevů, hledá podobnosti a podmíněnosti, v praxi „srovnávání map“ nebo méně romanticky „srovnávání matic čísel“) – kdo volí komunisty, jak volí důchodci apod.

Co „lze vyzkoumat“?

dále

- ❑ **Geografické vlivy na hlasování** – zjištění, jak ovlivnily volební chování prostorové vlivy (tj. ne program strany / kandidáta, etnické / sociální / profesní charakteristiky voličů, ale např. sídlo strany, bydliště kandidáta, volební kampaň – třeba trasa volebního autobusu nebo místa vystoupení volebního lídra) – nejgeografičtější je sledování tzv. **efektu sousedství** (*the neighborhood effect*) – sledování vztahu mezi volebními výsledky a bydlištěm kandidátů

Co „lze vyzkoumat“?

a konečně:

- ▣ **vlivy vymezení volebních obvodů na složení voleného orgánu** (*geography of representation*)

„Volební geometrie“:

Výsledky voleb může ovlivnit:

- ▣ Uzavírají klauzule (minimální počet hlasů, který musí kandidát získat (u nás 5 %))
- ▣ Metody přepočtu hlasů na mandáty (mohou zvýhodňovat větší, střední nebo menší strany)
- ▣ Velikost a hranice volebních obvodů

Základní techniky:

Malapportionment

- ▣ Nestejná velikost volebních obvodů – a z toho plynoucí nestejná „váha“ jednoho hlasu

Gerrymandering

- ▣ Manipulace s hranicemi při zachování přibližně stejné velikosti volebních obvodů

Gerrymandering

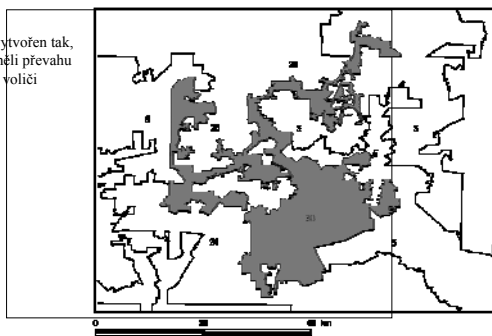
- Termín odkazuje na volební obvody ve státě Massachusetts z roku 1812 (zákon podepsal guvernér Elbridge Gerry)
- Jeden z obvodů připomínal tvarem mlouka (salamander), ale posměšně se mu začalo říkat podle guvernéra gerrymander

Gerrymandering

Příklad: Dallas (volby Kongresu USA 1992)

Obvod byl vytvořen tak, aby v něm měli převahu afroameričtí voliči

Malapportionment

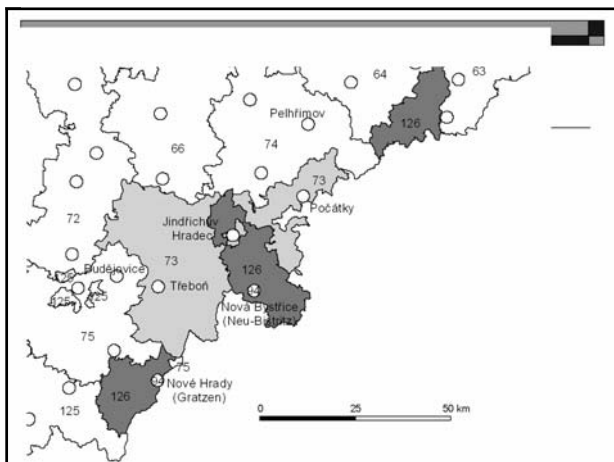
Příčiny:

- Záměr (zvýhodnění určitého území – např. v předválečném Rakousku zvýhodnění měst a Němci osídlených území – ve Vídni i volební obvody s 2 000 voličů, na českém venkově až 50 000 voličů)
- Dlouhá rigidita hranic obvodů (hranice zůstávají bez ohledu na populační změny – např. v roce 1960 měl nejmenší volební obvod pro volby texaského parlamentu 216 tis. obyvatel, největší 952 tis. obyvatel, v 60. letech ústavní soud USA malapportionment zakázal)
- Výjimečně požadavek na stejný počet obyvatel (ne voličů) ve volebních obvodech

Příklad – Čechy 1907:

- 75 českých volebních obvodů
- 55 německých volebních obvodů
- Němci tvořili zhruba 36 % obyvatel, ale obsadili 42 % poslaneckých míst v Říšské radě určených Českému království (tj. byli zvýhodněni o 8 míst)

Volby a politické strany

Politické strany

- **Politická strana** je politická organizace, která nominuje kandidáty do veřejných úřadů pod svým vlastním jménem, prosazuje určitou ideologii, nebo je vytvořena za účelem řešení nějakého problému.
- Politická strana je charakterizována:
 - snahou o získání politické moci ve volbách,
 - dobrovolnou, otevřenou a trvalou organizací,
 - společnými zájmy jejích členů (respektive alespoň jedním společným zájmem).
- Politická moc přitom nemusí být získána ve volbách, pokud jde o totalitní
- Termín politická strana je velmi široký, pojetí se liší v různých státech (počty členů, aktivita – v některých zemích jsou strany aktivní pouze v období voleb, jinde pracují nepřetržitě)

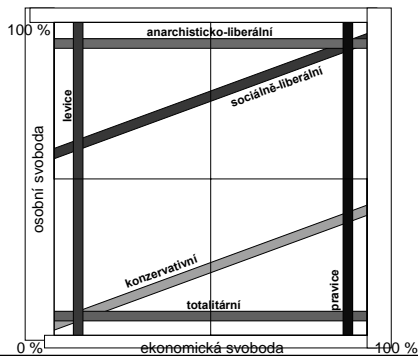
Dělení politických stran

- Programy stran se liší (pokud jsou rozdíly malé, ztrácejí voliči o politiku zájem)
- Většinou se dělí strany na základě hlášané ideologie na:
 - levicové
 - pravicové
 - středové

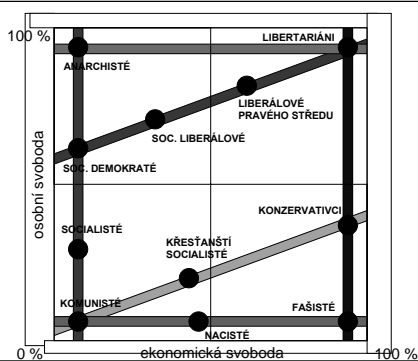
Doplňek: Politické ideologie a pol. strany

- Termín ideologie poprvé zmínil Francouz Antoine Destutt de Tracy roku 1795 v souvislosti s učením o idejích, které mělo napomoci k vytvoření politických, morálních i vzdělávacích pravidel
- Politické ideologie jako způsoby objasňování politických jevů a politické praxe v dnešním pojetí:
 - umožňují identifikaci s komplexním systémem hodnot
 - umožňují identifikaci s danou sociální skupinou
 - poskytují základní východiska pro formulaci politického programu a jeho cílů

Základní schéma politického spektra:

Základní schéma politického spektra:

Pravice – levice

- názvy vznikly na konci 18. století ve francouzském parlamentu; umírnění zastánci konstituční monarchie na pravé straně sněmovny a její radikální odpůrci na levé
- označení strany za pravicovou či levicovou může být v praxi sporné (případně se může lišit od „sebeidentifikace“ strany)
- chápání obsahu pojmů *pravice* a *levice* se v různých společnostech časem vyvíjí
- v některých bodech můžou pravicové a levicové programy zcela splývat.

Pravice – levice

- důraz na základní svobody jednotlivce, upřednostňuje práva jednotlivce před právy společnosti.
- ochrana soukromého vlastnictví a svoboda podnikání
- odmítání výrazných zásahů státu do fungování ekonomiky
- respektování tradic a zvyklostí, častý antiliberalní postoj
- důraz na zájmy nižších a středních vrstev společnosti
- důraz na rovnost (politickou, sociální, náboženskou, rovnost příležitostí)
- staví se za vyšší míru zásahů státu do ekonomiky
- prosazuje spíše kolektivismus před individuální iniciativou

Teorie „kliváží“ (*cleavages*)

- Zkoumá, jaká kritéria jsou pro voliče při hlasování významná
- Teorii formuloval norský politolog **Stein Rokkan** (1921–1979) a americký politolog **Seymour Martin Lipset** (1922–2006) v r. 1967.
- V současnosti lze hlavní kritéria štěpení vymezit takto:
 - **Dimenze socioekonomická.** Tato dimenze se nejlépe kryje s dimenzí pravice – levice tak, jak je obecně vnímána, odráží rozpor mezi třídami (vrstvami, stavy) podle zdrojů živobytí (podnikatelé, zaměstnanci, nezaměstnaní, důchodci)
 - **Dimenze náboženská.** vztah mezi státem a náboženstvím, mezi náboženstvími navzájem, mezi náboženskými a ateisty
 - **Dimenze regionální a kulturně-etnická.** Tato dimenze zachycuje rozpor mezi dominantním centrem a periferií (geograficky i kulturně: může jít o skupiny etnické, národnostní nebo jiné menšiny, které usilují o emancipaci – ženy, venkovské, sexuální menšiny)
 - **Dimenze postmateriální.** Tuto dimenzi vymezují především strany, bojující za ochranu životního prostředí, tedy strany zelených.
 - **Dimenze netolerance:** antisystémové strany - extrémní pravice, extrémní levice.
 - **Dimenze zahraniční politiky,** zejména postoje vůči sousedním zemím, národům a vůči mocnostem. Např. v současné Evropě vůči Evropské unii a k USA

Kliváže

